

<https://doi.org/10.22364/lviz.113.08>

STARP REPLIKĀM UN JAUTĀJUMIEM:
INTERESANTU PIEEJU, FORMULĒJUMU
UN KONTEKSTU IEZĪMĒŠANA
79. LU STARPTAUTISKĀS ZINĀTNISKĀS
KONFERENCES SEKCIJĀ “INDIVĪDS UN VARA
BALTIJAS KULTŪRTELPA”

Šā gada 26. februārī attālinātā formātā notika 79. LU starptautiskās zinātniskās konferences sekcija “Indivīds un vara Baltijas kultūrtelpā”, kurā piedalījās lielākoties LU Latvijas vēstures institūta darbinieki. Pašreizējos attālinātā darba apstākļos ikviena plašāka akadēmiska domu apmaiņa ir pozitīvi vērtējama, un tāda, bez šaubām, bija arī šī konference. Turklāt tā iezīmēja arī zināmas pārmaiņas vēstures (un ne tikai) zinātnes komunikācijas praksē, jo sevišķi tāpēc, ka tā ir skatāma un klausāma ieraksta formā arī arhīvā. Un šis ir ļoti nozīmīgs konferences pieejamības faktors – klātienē to skatījušies nedaudz vairāk kā 40 klausītāju, bet līdz aprīļa beigām – jau vairāk nekā 300. Manuprāt – ļoti cienijami. Tomēr šī laiktelpā attālinātā pieejamība jeb, pareizāk sakot, klātienes nepieejamība ir arī radījusi objektīvus šķēršļus diskusijām, kādas parasti norisinās neformālajā pasākuma daļā, ne vien papildinot jautājumu un atbilžu sadaļā apspriesto, bet arī sniedzot iespējas pavirzīt jaunas idejas un pētniecības virzienus.

Bieži vien konferencēs interesantākais un visvairāk pārdomas raišošais ir pieminēts tikai garāmejojot, ārpus galvenā ziņojuma fokusa, vai pat atklājas tikai jautājumu un atbilžu sesijā, un arī šī konference šajā ziņā nebija izņēmums. Saistībā ar pāreju uz attālināto darbu pietrūka kafijas paužu laikā norisūšo diskusiju, kas iepriekš ne vien turpināja sesijās iesāktās sarunas, bet arī pavēra jaunus priekškarus un ļāva atstāt teorijas un atklāt jaunas pētījumu dimensijas. Šobrīd konferences nereti aprobežojas ar referātu nolasīšanu un tuvojas atklāto lekciju formātam, kas, bez šaubām, ir lieliski apstākļos, kad komunikācija akadēmiskās vides iekšienē ir būtiski formalizējusies, bet ir ļoti tālu no ierastā un patiesi vērtīgā domapmaiņas klātienes foruma, kas ne vien izrauj no ierastā ritma un vides, bet arī saved kopā visdažādāko ideju

nesējus. Neformālās klātienas komunikācijas trūkums ir neatsverams, taču arī atsevišķas replikas un jautājumi, kas met tiltu uz daudz plašākām pētnieciskajām problēmām, kuras izskanēja šajā konferencē, ir zelta vērti.

Var pilnīgi droši teikt, ka jebkurš vēstures process ir vērtējams caur varas un indivīda attiecību prizmu, kas tika izcelta konferences tematā. Der gan atcerēties, ka visos laikos tā ir bijusi daudzvektoru mijiedarbība, kas zināmā mērā iezīmējās arī konferences kopainā – ne vien kā šo divu vēstures subjektu pretdarbība, bet arī kā indivīdu līdzdarbība varas veidošanā vai kolaborācija. Konferencē runātais ievadīja klausītājus dažādu laikmetu indivīdu un varas attiecību likločos, kas deva iespēju palūkoties uz sabiedrības attīstību ārpus katra pētnieka primārās zinātniskās intereses ietvara, kas, bez šaubām, bija izglītojoši un vērtīgi. Tomēr šāda hronoloģiski ārkārtīgi plaša pieeja radīja ne vien pozitīvus, bet arī negatīvus apstākļus. Senāko periodu pētnieku salīdzinoši nelielais skaits neļāva veidoties plašākai kvalitatīvai diskusijai par referātos runāto, ko nākotnē varētu risināt, papildus organizējot izvērstākas paneldiskusijas ar attiecīgo speciālistu iesaisti. Tomēr šādai universālā principā balstītai konferencē ir arī kāda būtiska priekšrocība – tā liek abstrahēties no sava konkrētā pētījuma/perioda specifikas un sniedz iespēju plašāk palūkoties uz kolēģu izmantotām pieejām/metodēm/teorijām, kas šauri specializētā diskusijā nereti palīdz garām.

Šādu zināmu starpdisciplināritāti konferencē iezīmēja Dagmāras Beitneres-Le Gallas ievadreferāts “Indivīds un vara sociālā rakstura kontekstā”, kurā autore īpaši pievērsās Roberta Mertona vidējā līmeņa teorijai par pieciem t. s. ideāltipiem un Deivida Rīsmāna teorijai, kas ievadīja sociālā rakstura izpēti socioloģijā. Tomēr kopējo teorētisko ietvaru visas konferences norisei, manuprāt, šis ziņojums īsti nesniedza, minētās teorijas tā arī palika teoretizēšanas dimensijā, atrautas no pārējiem pētījumiem, lai arī referātā izskanējušās idejas par varas un kultūras attiecībām kā vēstures virzītājspēku un, jo sevišķi, aplūkotais veids, kā nācija veido savas vēstures stāstu caur pieminekļiem, būtiski sasaucās ar turpmākajās diskusijās skartajiem kolektīvās atmiņas veidošanas un atmiņas politikas jautājumiem. Šo socioloģijas teorijas un vēstures zinātnes prakses atrautību zināmā mērā kompensē referāta autores politiskā kapacitāte, aktīvā darbība atmiņas politikas veidošanā, šai politikas un kolektīvās atmiņas problemātikai kopumā vijoties cauri teju visiem konferencē nolasītajiem ziņojumiem.

Reāli konferences sekcijas teorētisko ietvaru iezīmēja Gvido Straubes ievadvārdi, kuros viņš norādīja uz jau ierasti kritizētajiem “vecās vēstures skolas” pārstāvjiem, t. i., pozitīvistiem, kuri ļoti daudz runā par dažādiem valdniekiem, radot priekšstatu par aizgājušiem gadiem kā šādu indivīdu, (pie varas esošu) personību vēsturi. Tajā pašā laikā – arī šobrīd varas izpausmes caur indivīdiem un personībām ir realitāte, kas neizbēgami ietekmē arī vēstures rakstīšanas tendences. Lai cik sena būtu pieeja runāt par vēsturi caur personībām, tā joprojām ir dzīva.

Guntis Zemītis referātā “Indivīds un vara Austrumbaltijā 13. gs.: Zemgales piemērs” raksturoja ne vien ievērojamās atšķirības varas koncentrācijā dažādos Zemgales reģionos un atsevišķu indivīdu cīņu par varu, bet arī meta būtisku tiltu uz kopīgo un atšķirīgo barbaru un feodālajās Rietumeiropas sabiedrībās. Manuprāt, sevišķi izceļama ir jēdziena “barbaru sabiedrība” attiecināšana uz Austrumbaltijas pirmskristīgajām sabiedrībām. Jautājums, protams, ir ne vien par Romas vai antīkās Grieķijas politiskajā perspektīvā veidotu naratīvu un jēdzienu pārņemšanu, bet par plašāku mūsu sabiedrības vēsturisko apziņu un par Latvijas vēstures iederību Eiropas vēsturiskajos procesos.

Gvido Straube referātā “Skolotāja kā mediatora starp varu un sabiedrību evolūcija 17.–18. gs. Vidzemē” izcēla skolas lomu – kā mūsdienās teiktu – pilsoniskajā audzināšanā, kas vēsturiski bija pat tās primārā funkcija. Skola kalpoja kā kristianizācijas rīks, bet kristianizācija, pastāvot atziņai, ka labs pavalstnieks ir labs kristietis, bija būtisks sabiedrības lojalitātes garants. Tāpat tika atzīmēta viena no tā laika skolu īpatnībām – izteikti muzikālā ievirze, piemēram, varas iestādēm pat pieciešot citu prasmju trūkumu skolotājiem, ja vien viņi spēja dziedāt. Tādā veidā dziedāšana, kas arī tika izmantota, lai iesaitītu vairāk ļaužu dievkalpojumu norisē, tika iedzīvināta plašākās latviešu aprindās un, iespējams, tādējādi arī lika pamatus mums tik ļoti pazīstamajai kopdziedāšanas un kordziedāšanas tradīcijai.

Anita Čerpinska, runājot par Rīgas mastu šķirotāju Jāni Šteinhaueru (1705–1779), iezīmēja svarīgu faktoru, kas nereti palicis neievērots. Proti, uz sabiedrību ir jāskatās ne vien caur mūsdienu etnisko prizmu, bet jāņem vērā arī aplūkojamā laika reālijas, tostarp dažādu sociālo grupu un to elišu mijiedarbība viena etnosa ietvaros. Kā piemēru aplūkojot, ko rīdzinieki izvēlējās sev par krustvecākiem, referente nāk pie secinājuma, ka nedz etniskā piederība, nedz turība nebija

galvenie faktori, kādēļ vieni bija vairāk ieredzēti par citiem no savu līdzcilvēku puses. “Nevāci” par krustvecākiem mēdza aicināt arī vācu tirgotājus. Svarīga ir atziņa, ka tirgotāji nebija viendabīga masa un ka tā laika rīdzinieku savstarpējā mijiedarbība bija krietni daudzslāņaināka, neaprobežojoties tikai ar kontaktiem starp vāciem un nevāciem vai amatniekiem un tirgotājiem. Arī Rīgas vācu tirgotāju un namnieku konflikts ar latviešu izcelsmes Šteinhaueru nav vērtējams tikai etnisku attiecību griezumā, bet arī saistībā ar konservatīvo aprindu vēlmi pēc pastāvošās kārtības saglabāšanas un izpratni par labu, pareizu lietu kārtību.

Līga Lapa, atsaucoties uz plašu historiogrāfijas klāstu, analizēja rusifikācijas problēmas Latvijā 1905. gada revolūcijas kontekstā. Starp daudzām vērtīgām atziņām gribētos izcelt skatījumu uz rusifikāciju kā modernizācijas centieniem, kas analizējami kopainā ar Vācijas apvienošanās un vācu nacionālisma iespējamo ietekmi uz Baltijas guberņu sabiedrību un tās lojalitātes uztveri varas struktūrās. Sasaucoties ar skolu un lojalitātes jautājumu, svarīga dimensija tika atklāta saistībā ar skolotājiem. Tiem pārsvarā esot liberāli demokrātisko ideju nesējiem, skolas kļuva par būtiskiem latviešu revolucionizēšanās centriem. Ne mazāk uzmanības vērts ir ideja, ka pēcrevolūcijas represiju apmēri, iespējams, vairāk saistāmi ar varas centieniem paplašināt rusifikācijas iespējas reģionā, nevis ar latviešu revolucionāro pārliecību un revolūcijas laika ricības sekām. Tāpat plašākas vēsturiskās apziņas ģenēzes izprašanai nozīmīga ir L. Lapas paustā doma, ka tieši 1905. gada revolūcija nostiprināja apziņu, ka Baltijas autonomija ir svarīga Eiropas kultūras vērtību saglabāšanai.

Uldis Krēsliņš, runājot par politisko populismu, atbildību un varas izvēlēm Latvijā 20. gs. 20. gadu sākumā, koncentrējās uz šķietamu konfliktu starp indivīda brīvībām un varas represīvajām funkcijām. Jāatzīmē paša referāta autora atzinums, ka tēma ir ļoti diskutabla un liela daļa no šī perioda pētniekiem nepiekrīt viņa secinājumiem. Turklāt šī diskusija, manuprāt, būtu jāvirza daudz plašākā metodoloģiskā ietvarā, iekļaujot arī citu sociālo zinātņu atziņas. Apsveicama ir vēlme kontekstualizēt vēsturiskos procesus ar mūsdienu norisēm, tomēr šķiet, ka referāta ietvars tam nav īsti piemērots, jo tas neļauj pilnvērtīgi analizēt visus skaramos jautājumus – tostarp no tiesību teorijas, tiesību vēstures, socioloģijas un politoloģijas metodikas un metodoloģijas skatu punktiem. Visumā interesanto 20. gs. 20. gadu vēstures problemātikas izklāstu diemžēl aizēno ne pārāk zinātniski pamatotā

mūsdienu politisko norišu vērtēšana, aizmirstot arī aplūkotā perioda vēsturisko kontekstu. Autors pilnībā ignorē Neatkarības kara kontekstu, savukārt, runājot par sociāldemokrātu vietu politiskajā spektrā, kas gan šobrīd, gan toreiz praksē bija samērā tālu no teorētiski deklarētā, spekulē ar politoloģijas teorijā gūstamām atziņām, bet neaplūko sociāldemokrātus saistībā ar Latvijas politiskajām reālijām nedz 100 gadus senā pagātnē, nedz arī mūsdienās.

Edvīns Evarts referātā par Latvijas hronoloģiju veidošanas izaicinājumiem un risinājumiem 1930.–1939. gada ietvaros skāra, iespējams, vienu no galvenajiem vēsturnieka darba jautājumiem – redakcionālo atbildību. Kurus jautājumus vēsturē izceļam kā ievēribas vērtus, un cik lielā mērā tas saskan ar kolektīvo vai personisko vērtīborientāciju? Turklāt, piemēram, runājot par skolu mācību programmām – tajās iekļautās informācijas izvēle, bez šaubām, būtiski ietekmē nākamās paaudzes spriestspēju un intelektuālo orientāciju. Šāda informācijas atlase ir arī varas (to, iespējams, varētu saukt par intelektuālo varu) realizēšana pār sabiedrību. Zināšanas par to, kas bijis svarīgākais pagātnē, bez šaubām, orientē cilvēkus uz to, kas būtu uzskatāms par svarīgu arī mūsdienās. Var tikai piekrist G. Zemīša komentāram, ka it kā sausu faktu atlase vienlaikus neizbēgami iezīmē arī ideoloģisku skatījumu uz pagātņi.

Atsevišķi izceļams ir Ulda Neiburga referāts “Indivīds un okupācijas vara: Leitnants Roberts Rubenis starp kolaborāciju un pretestību (1940–1944)”, kurā iezīmēta ne vien leitnanta Roberta Rubeņa darbība un personība, bet arī runāts par apzinātu filozofisko pieeju pienesumu vēstures pētniecībā. Izmantotā kritiskā reālisma pieeja ļauj paskatīties uz pētniecības objektu dažādos līmeņos, uz viņa piederību dažādām sociālām struktūrām un faktoriem, kuri ietekmējuši viņa rīcību un kuri ļauj arī pārvērtēt visas kureliešu vienības cīņas gaitas, saprotot, ka tā nebija homogēna cilvēku grupa, bet atsevišķiem tās locekļiem un to savstarpējai mijiedarbībai bija nozīmīga ietekme uz grupas darbību.

U. Neiburgs pievēršas arī piemiņas saglabāšanas īpatnībām Latvijā. Kureliešu atceres vietas un prakses lokalizējas pārsvarā tikai Kurzemē,¹ tomēr, kā liecina autora sniegtie socioloģisko aptauju dati, tās

¹ Te jāpiezīmē, ka jau pēc konferences izskanējis aicinājums Detlava Brantkalna ielai Rīgā piešķirt Roberta Rubeņa vārdu. *Izskanējis aicinājums pārdēvēt Staraja Rusas un Detlava Brantkalna ielu Rīgā. Kāpēc?* 2. aprīlis 2021. <https://www.la.lv/izskanejis-icinajums-pardevet-staraja-rusas-un-detlava-brantkalna-ielu-riga-kapec>.

nav nostiprinājušās šī reģiona iedzīvotāju kolektīvajā atmiņā. Gan šis referāts, gan daudzi citi pat rosina pārvērtēt vēstures zinātnes un vēsturiskās atmiņas kā pētniecības virziena mijiedarbību, kur, neapšaubāmi, nozīmīga ir dažādu zinātņu metožu līdzvērtīga izmantošana. Jāpiebilst, ka referātam sekojošā diskusijā par atceres politiku vai, pareizāk sakot, tās neesamību vēsturiskās atmiņas veidošanas kontekstā tika pievērsta uzmanība arī politiskajām debatēm par to, kura diena būtu piemērotāka pretošanās kustības atcerei. Manuprāt, šādas pilnvērtīgas diskusijas ar vispusīgu pretošanās kustības būtiskāko elementu izvērtēšanu nav bijis, un arī vēsturiski liela daļa atmiņas politikai nozīmīgu lēmumu tikuši pieņemti mirkļa emociju vai personisku ambīciju ietekmē. Arī šobrīd notiekošā diskusija par iespējamu 17. marta noteikšanu par šādu atceres dienu principā nav devusi viennozīmīgu atbildi, ar ko šis datums ir vēsturiski nozīmīgāks par citiem ar pretošanās kustību saistītajiem datumiem.

Diskusiju par pretošanās kustību dabiski papildina Dzintara Ērgļa referāts par Kolkas ciemu un tā pareizticīgo draudzi Otrā pasaules kara laikā, iezīmējot ne mazāk nozīmīgu, bet daudz mazākā mērā atklātu un apzinātu Latvijas vēstures fenomenu – kolaborāciju ar okupācijas režīmiem. Referātā ietverta atziņa: “Indivīds, bieži vien pret savu gribu, bija ierauts varas maiņu procesos. Sadarbošanās ar kādu no [okupācijas] varām bija kārdinājums, jo tā deva parastajam un bieži vien trūcīgos apstākļos dzīvojošam zvejniekam vai zemniekam pārākuma vai varas sajūtu. Īpaši svarīgs faktors bija ieroča nēsāšanas tiesības. Pat šī necīgā paaugstināšana statusā bija pietiekama, lai nodrošinātu ietekmi nomaļā zvejniekciema kopienā un garantētu papildus ienākumus, kas pilnībā apmierināja personas no t. s. zemo ienākumu slāņa, kā arī nodrošināja vieglāku dzīvi, jo daudz mazāk vajadzēja strādāt smagu fizisku darbu.” Šī atziņa ir ārkārtīgi svarīga kolaborācijas problēmas tēmas apzināšanai visas Latvijas kontekstā. Patlaban tas ir vērtējams kā neērts un, iespējams, viens no strīdīgākajiem jautājumiem 20. gadsimta otrās puses vēstures rakstīšanā, bezmaz vai noliedzams radošajos meklējumos starp varoņu un upuru tēlu radīšanu historiogrāfijā.

Nereti konferencēs visnozīmīgākā ir jautājumu – atbilžu sesija, kas met tiltu starp ziņojumu un nozares attīstībai svarīgajiem jautājumiem. Arī šajā gadījumā isa replika par kolaborāciju vācu okupētajā Kolkas ciemā, atsevišķu vietējo iedzīvotāju spēju izkalpoties un/vai korumpēt vācu virsniekus, saglabājot tiesības palikt savās mājās, kad

viss ciems tika evakuēts, pieminot arī kaimiņu māju izlaušanās, sa-
saista ziņojumu ar citām, to neērtuma dēļ maz pētītām tēmām Latvijas
vēsturē, kas patiesībā ir ļoti nozīmīgas plašakai un godīgākai mūsu sa-
režģītās un nebūt ne viennozīmīgās pagātnes apjēgšanai.

Jo tuvāk mūsdienām atrodas pētāmais jautājums, jo sarežģītāk tas
uztverams un jo būtiskāk ir censties palūkoties aiz acīmredzamā.
Daina Bleiere referātā par diskotēku pirmo desmitgadi Latvijā pievēr-
sās varas un jaunatnes politikas lomai šī it kā pretpadomiskā un
jauneklīgi dumpnieciskā kultūras virziena ienākšanā. Diskomūzika
un to pavadošā subkultūra, kas attīstījās Rietumos un popularitāti
ieguva 70. gadu sākumā ASV, Latvijā ienāca no sabiedrotajām sociālis-
tiskā bloka valstīm. Latvijas Valsts universitātes, Rīgas Politehniskā
institūta un Latvijas Lauksaimniecības akadēmijas studenti regulāri
brauca praksēs un studentu celtnieku vienību sastāvā uz Austrum-
vāciju un Poliju, kur arī iepazinās ar diskotēkām, kas Latvijā parādījās
jau 1973. gadā. Ne mazāk svarīgi bija tas, ka sākotnēji diskotēkas po-
pularizēja arī daudzi vadoši komjaunatnes darbinieki. Varas toleranci
pret it kā rietumniecisko diskomūziku atvieglāja arī tas, ka liela daļa
mūziķu bija kreisi noskaņoti un iekļāvās tā laika pret Rietumu politiku
vērstajā pacifisma kustībā. Šie apstākļi nedaudz atsauc atmiņā pa-
domju arodbiedrības, kuru kontrolē atradās lauku bibliotēkas un kul-
tūras nami, kuros nedaudz vēlāk – 20. gs. 80. gados tika likti pamati
daudziem vokāli instrumentāliem ansambļiem, kas izauga par latviešu
roka leģendām un iedārdināja dziesmoto revolūciju.

D. Bleiere atzīst, ka jau kopš pirmsākumiem komjaunatnes kon-
trole pār diskotēkās notiekošo bija mazefektīva, kam varu piekrist, arī
velkot analogijas ar paša pētīto, – padomju varas un sabiedrības kon-
troles mehānismi, lai arī ārkārtīgi plaši un daudzskaitlīgi, būtībā bija
sarūsējuši, korumpēti un demoralizēti.

Te jāatgriežas pie populārā mīta, ka PSRS sabiedrības kontrole tika
realizēta caur VDK. Šis mīts ignorē visu pārējo padomju valsts apa-
rātu – kompartiju, valdību, komjaunatni, arodbiedrības un milzīgu
skaitu valstiski sabiedrisko organizāciju, kas ne mazāk (tiesa gan, ar
citiem instrumentiem) kontrolēja un vadīja sabiedriskos procesus. Jā-
atceras, ka bija procesi, tostarp plaši un sarežģīti, kuros VDK necentās
iejaukties, jo to kontrole un vadība tika realizēta ar citiem ne mazāk
efektīviem padomju varas struktūru instrumentiem. Noteikti izceļams
ir arī izteiktais komentārs, kas ir ļoti būtisks, domājot par sabiedriskā-
jiem procesiem un galvenajiem aktoriem 20. gs. 90. gadu un vēlākā pe-

rioda politikā: jau 20. gs. 70.–80. gados notika ne vien VDK saaugšana ar organizēto noziedzību, bet arī komjaunatnes un kompartijas nomenklatūras saaugšana ar tirgus ekonomiku, un PSRS sabrukums iezīmējās jau 20. gs. 70. gados – tostarp saistībā ar pārmaiņām, kuras nesa Staļina represijas nepiedzīvojušo funkcionāru paaudze. Visi procesi, kas strauji uzplauka 20. gs. 80. gados un noveda pie PSRS sabrukuma, iezīmējās jau iepriekšējā desmitgadē.

Kopumā šķiet, ka labi iecerētais konferences uzstādījums – aptvert tēmas no senākajiem laikiem līdz mūsdienu vēsturei, vismaz kvalitatīvas zinātniskās diskusijas rosināšanas un ideju aprobācijas kontekstā, pilnībā sevi nav attaisnojis. Ņemot vērā konferences plašo tematisko izkliedi un klātesošo speciālistu loku, plašākas diskusijas izvērtās pamatā par padomju perioda problemātiku, kaut gan noteikti tādas būtu ne mazāk vērtīgas arī saistībā ar senāko periodu izpētei veltītiem referātiem. Tomēr ar šo uzstādījumu tika sasniegts cits svarīgs mērķis – plašāka speciālistu diskusija par sociālās atmiņas un vēstures (atceres) politikas jautājumiem, kas skāra gan skolu programmu, gan piemiņķļu uzstādīšanas politikas (tādas neesamības) un svētku un atceres dienu kalendāra lomu, gan arī upuru tēla veidošanu (veidošanos) sabiedrībā. Šī diskusija ir nozīmīgs solis plašākas vēsturiskās apziņas veidošanās (veidošanas) attīstībā – jācer tikai, ka izteiktās idejas sasniegs arī politikas veidotājus; līdz šim ar to nav pārāk veicies.

Lai arī attālinātās klātbūtnes režīms nespēj nodrošināt pilnvērtīgu zinātnisku komunikāciju, kur arī zinātnes attīstībai un jaunu projektu ideju ģenerēšanai būtiskākās domapmaiņas notiek pārsvarā ārpus sesijām un paneļiem, – šajos apstākļos šādas konferences ir ārkārtīgi nozīmīgas, lai iepazīstinātu kolēģus un interesentus ar jau radītajiem darba augļiem un prezentētu pētījumu starprezultātus. Bet, arī iepazīstoties ar šiem pētījumiem, ir svarīgi pievērst uzmanību replikām un jautājumiem/atbildēm, kas aktualizē pētījumus daudz plašākā kontekstā. Šķiet gan, ka plašāka, atvērtāka dalībnieku atlase un sadarbības stiprināšana ar LU Vēstures un filozofijas fakultāti vai lielajiem vēstures muzejiem kopumā nāktu par labu ne vien konferences ietvaros notikušajām diskusijām, bet arī vēstures zinātnes attīstībai Latvijā, taču tas, iespējams, jau ir pavisam cita akadēmiskā pasākuma formāts.

BETWEEN COMMENTS AND QUESTIONS: INTERESTING APPROACHES, DEFINITIONS, AND CONTEXTS OUTLINED IN THE SECTION “THE INDIVIDUAL AND STATE POWER IN THE BALTICS” OF THE 79TH INTERNATIONAL CONFERENCE OF THE UNIVERSITY OF LATVIA

The section “**The Individual and State Power in the Baltics**” of the 79th International Conference of the University of Latvia took place in on-line format on 26 February 2021. The presentations focused on the relations and interactions between the individual and power, starting from the centralisation of the Semigallian barbarian society in the 13th century and addressing the following topics: teachers as mediators of power, issues of Russification in the context of the 1905 revolution, political populism and political responsibility in Latvia in the early 1920s, the development of the chronology of Latvian history, the Orthodox congregation of Kolka village during the Second World War, the youth policy and the beginnings of disco parties in Latvia in the 1970s–1980s, as well as the role of Jānis Šteinhausers (Riga in the 18th century) and Lieutenant Roberts Rubenis (Kurzeme region during the Second World War) in shaping the interaction between the power and individuals.

The presented ideas that deserve special attention were related to the specifics of the Semigallian society in the context of barbarian and medieval European societies, the schools of the Modern Period as a tool of Christianisation and their role in the building of loyalty, as well as the conservative resistance of teachers to the modernisation policies in the Russian Empire that included Russification of the Baltic to counteract the influence of the rising German nationalism. The story of Jānis Šteinhausers in Riga’s society allowed drawing two important conclusions: first, this society was not strictly divided either along ethnic or corporative lines, and second, the shared ethnic background or material situation was not the decisive factor in building social ties, as is, for example, shown by the analysed choice of godparents. The analysis of Lieutenant Roberts Rubenis’ activities in the resistance movement underlined the importance of interdisciplinary approaches in the historical research, while insight into Kolka Orthodox congregation revealed significant aspects of and motives for Latvians’ collaboration with the occupation authorities. The drawn conclusions – that already in the 1970s, long before Gorbachev’s Perestroika, signs of the imminent collapse of the USSR were visible and a change in the paradigm of control over society took place, and there was relative tolerance towards Westernisation of popular culture as the so-called 1968 generation came to power – are important in the context of the history of Latvia and the entire Eastern Europe, and even the global history.

The broad thematic spectrum of the conference versus the narrow focus of each presentation provided an important bridge between micro and macro historical narratives, attributing a special significance to the comments, questions, and answers part of the event that centred on the history of both resistance and collaboration, and interconnection between seemingly anti-Soviet cultural developments and the policies of the Soviet authorities. All the presentations together contribute to revealing the history of Latvia within broader Europe-wide processes, serving significantly to add to the overall picture of the history of Europe. The interdisciplinary orientation of the conference, with attention attributed also to specific sociological theories and philosophical approaches, makes the presentations, which are now accessible in archive in Latvian (with abstracts available also in English), suitable for use also for considering historical research in a context broader than the covered topics. This was the path taken by the final discussion, and the problematic issues of Latvian history and remembrance policies were addressed.

Edgars Engīzers